

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه قم

دانشکده حقوق

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی

عنوان

بررسی رویکرد حقوق کیفری ایران در قبال فرار زندانیان

استاد راهنما

دکتر ابو الفتح خالقی

نگارنده

احمد جباری نسب

زمستان ۹۳

تشکر و قدر دانی

حمد و سپاس خدای را که توفیق کسب دانش و معرفت را به ما عطا فرمود. در اینجا بر خود لازم میدانم از تمامی اساتید بزرگوار، به ویژه اساتید دوره کارشناسی ارشد که در طول سالیان گذشته مرا در تحصیل علم و معرفت و فضایل اخلاقی یاری نمودند تقدیر و تشکر کنم.

از استاد گرامی و بزرگوار جناب آقای دکتر ابو الفتح خالقی که راهنمایی اینجانب را در انجام تحقیق و نگارش این پایان نامه تقبل فرمودند نهایت تشکر و سپاس گذاری را دارم و توفیقات روز افزون ایشان را از خداوند منان خواستارم

چکیده

فرار مجرمان و متهمان از جمله جرایمی است که باعث میشود نتیجه اعمال دستگاه قضایی به ثمر نرسد. از همین رو این جرایم را در تقسیم بندی کلی در زمره جرایم علیه عدالت قضایی مینامند که در مرحله اجرای حکم به وقوع می پیوندد. عنوان جرم فرار زندانیان، به طور خاص شامل فرار از زندان یا بازداشتگاه میگردد. اما در بررسی این عنوان به طور کلی جرایم دیگری نیز هستند که با آن ارتباط نزدیک دارند و همه آنها مشمول عنوان فرار زندانیان میگرددند. این جرایم شامل همکاری ماموران و افراد عادی در فرار، تقصیر منجر به فرار، دادن اسلحه به زندانی برای فرار و همچنین جعل ادله جرم و مخفی کردن فرد فراری است. جرایم مورد بحث از لحاظ رکن مادی هم به صورت فعل و هم به صورت ترک فعل قابل ارتکاب اند و از لحاظ رکن روانی نیز در برخی از موارد به صورت عمدی و برخی از موارد با خطای جزایی ارتکاب می یابند. برخی از جرایم مورد بحث نیز ماهیتا معاونت در جرم هستند که به صورت خاص جرم انگاری شده اند. در این پایان نامه به بررسی جرم فرار زندانیان و جرایم مرتبط که فصل هفتم از کتاب تعزیرات قانون مجازات اسلامی را تشکیل میدهند پرداخته میشود.

کلمات کلیدی: فرار، زندان، زندانی، بازداشت و بازداشتگاه

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱.....	مقدمه.....
۲.....	بیان مسأله.....
۳.....	سوالات تحقیق.....
۴.....	فرضیات.....
۴.....	روش تحقیق.....
۴.....	سابقه تحقیق.....
۵.....	موانع و مشکلات تحقیق.....
۶.....	اهداف تحقیق.....
۶.....	سامانه تحقیق.....
۷.....	فصل اول کلیات.....
۷.....	بخش اول: مفاهیم لغات و اصطلاحات.....
۷.....	فرار.....
۸.....	زندانی.....
۹.....	محبوس, زندانی.....

۱۰	..... بازداشت
۱۲	..... بازداشتگاه
۱۳	..... جرم فرار زندانیان
۱۵	..... بخش دوم: پیشینه تقنینی و تاریخی
۱۹	..... بخش سوم: انواع زندان در نظام حقوقی ایران
۲۳	..... فصل دوم بررسی ارکان و ضمانت اجرایی جرایم
۲۳	..... بخش اول: فرار از زندان و بازداشتگاه
۲۳	..... مبحث اول ارکان سه گانه
۳۷	..... مبحث دوم: ضمانت اجرا
۴۴	..... بخش دوم: فرار در نتیجه مسامحه و اهمال
۴۴	..... مبحث اول: مسامحه و اهمال مامور محافظ و ملازم
۵۴	..... مبحث دوم: مسامحه و اهمال مامور دستگیری
۶۳	..... بخش سوم: فرار در نتیجه مساعدت عمدی
۶۳	..... مبحث اول: فرار در نتیجه مساعدت عمدی مامور
۸۳	..... مبحث دوم: فرار در نتیجه مساعدت عمدی افراد عادی
۹۰	..... مبحث سوم: مساعدت در فرار با دادن اسلحه
۹۷	..... بخش چهارم: پنهان کردن و خلاصی دادن فراری از محاکمه و مجازات

۹۷	.....مبحث اول: پنهان کردن فراری
۱۰۹	.....مبحث دوم: استخلاص متهم از محاکمه
۱۱۶	.....بخش پنجم: آئین دادرسی و دادگاه صالح
۱۱۶	.....مبحث اول دادگاه صالح
۱۲۴	.....مبحث دوم؛ حیثیت عمومی جرم
۱۲۶	.....مبحث سوم؛ مرور زمان
۱۲۸	.....نتایج
۱۲۹	.....پیشنهادات
۱۳۱	.....منابع و ماخذ

اجرای عدالت همواره هدف غایی و نهایی بشر بوده روحیه ظلم ستیزی همیشه بشر را به سمت تعالی و پیشرفت رهنمون ساخته است. نخبگان و حق طلبان همیشه اجرای عدالت قضایی مورد تاکید قرار می دادند.

عدالت و عدالت گستری یکی از اهداف انبیاء الهی بوده است. از این رو در آیه ۲۵ سوره حدید آمده است: «لقد ارسلنا رسلنا بالبینات و انزلنا معهم الكتاب و المیزان ليقوم الناس بالقسط». براساس بیان این آیه شریفه خداوند با ارسال رسل و انزال کتب و تبیین معیارها در صدد گستردن عدالت در سطح جامعه انسانی بوده است. از مصادیق بارز آن نیز عدالت قضایی است. یکی از مهم ترین آرمانها و آرزوهای جامعه بشری، اجرای عدالت قضایی است. عدالت یعنی برقراری مساوات و برابر شمردن همه افراد جامعه از نگاه قانون و همچنین نفی جامعه. دستگاه عدالت قضایی در هر جامعه ای باید بین مردم به مساوات و عدالت برخورد نموده و هرگونه تجاوزهای ناروای افراد به حقوق دیگران را پیگیری و تعقیب نموده و حق بزه دیده را از بزهکار بستاند و چنین بزهکارانی را مجازات نماید تا هم در س عبرتی برای دیگران باشد و هم خود شخصا متنبه شده و از تکرار عمل خود داری نماید.

در این راستا ممکن است افرادی که از اجرای عدالت قضایی متضرر میشوند در راه ان اختلال ایجاد کنند و باعث شوند که دستگاه عدالت کیفری نتواند به هدف مطلوب خود دست یابد.

به همین دلیل است که حقوقدانان در کنار تقسیم بندی سستی جرایم به جرایم علیه اشخاص، جرایم علیه اموال و مالکیت و جرایم علیه امنیت و اسایش عمومی به معرفی گروه دیگری از جرایم تحت عنوان جرایم علیه عدالت قضایی پرداخته اند که طیف گسترده ای از جرایم را شامل می شود.

یکی از جرایمی که در این طیف قرار میگیرد جرم فرار زندانیان و محبوسین است که در این پایان نامه به بررسی آن پرداخته می شود.

بیان مسأله

اصل امنیت فردی ایجاب میکند که افراد بدون دلیل در معرض بازداشت‌های خودسرانه، غیر قانونی و نامحدود قرار نگیرند به همین دلیل در قانون اساسی ایران اصل بر ممنوعیت بازداشت بوده و نمیتوان بدون دلیل قانونی و قضایی به حق آزادی اشخاص تجاوز نموده و آنها را بازداشت نمود.

از سوی دیگر جامعه انتظار دارد که افرادی که مرتکب عمل خلاف قانون مجازات اسلامی میشوند سریعاً تحت محاکمه قرار گرفته و به کیفر مقرر در قانون محکوم گردند. برای اینکه دادگاه به سهولت بتواند به متهم دسترسی پیدا کند قانون گذار اجازه داده است که این فرد توقیف شود، رعایت حقوق عمومی و فردی ایجاب می نماید که چنین فردی نتواند شخصا یا با کمک سایر افراد از چنگال عدالت فرار نماید. به عبارتی مجرمینی که حکم به مجازات حبس برای آنها صادر شده است تا زمان اجرای کامل مجازات و افرادی که به علل مختلف قرار بازداشت موقت آنها صادر شده است تا زمان صدور حکم قطعی حق ندارند با فرار خود در اجرای حکم دادگاه اختلال ایجاد نمایند. برای پیشگیری از چنین امری قوانین باید تدابیری بیاندیشند و برای چنین افرادی به تناسب موضوع و جهتی که فرد برای آن محبوس و زندانی شده است مجازات خاصی مقرر کنند.

در همین راستا قانون گذار فصل هفتم از قانون مجازات اسلامی کتاب تعزیرات را به فرار محبوسین قانونی و اخفاء مقصرین اختصاص داده است و برای زندانی و

اشخاصی که وی را در فراری دادن همکاری میکنند مجازات‌هایی اعم از حبس جزای نقدی و دپه مقرر میدارد. افرادی که که ممکن است فرد را در این مسیر یاری نمایند به دو دسته تقسیم میشوند دسته نخست افرادی هستند که مامور حفظ و ملازمت یا مراقبت از زندانی و به اصطلاح از مستخدمین دولتی هستند و دسته دوم افراد عادی میباشند.

با وجود اهمیت این موضوع در نظام حقوق کیفری ما هنوز تحقیق جامع و منسجم در این زمینه صورت نگرفته است که این خود هدفی است که ما در این پژوهش به دنبال آن هستیم.

سوالات تحقیق

ما در این تحقیق در پی پاسخ دادن به سوالات زیر هستیم:

۱. حقوق کیفری ایران نسبت به جرم فرار زندانیان و بازداشتی‌ها چه تدابیری اندیشیده است؟
۲. و دیگر اینکه حقوق ایران در رابطه با جرایم مرتبط با فرار زندانیان چه رویکردی اتخاذ نموده است؟

فرضیات

۱. حقوق کیفری ایران در قانون مجازات اسلامی کتاب تعزیرات مبحثی مجزا را به این موضوع اختصاص داده و به تناسب هر جرم مجازات معینی برای آن در نظر گرفته است که به نظر میرسد در برخی از موارد ناکافی باشد
۲. جرایم مرتبط با فرار زندانیان نیز در فصل هفتم از قانون مجازات کتاب تعزیرات بیان شده و برای هر جرم مجازاتهایی در نظر گرفته شده است و به نظر میرسد به دلیل اهمیت این جرایم مجازاتهای سنگین تری نسبت به سایر جرایم برای آنها در نظر گرفته است.

روش تحقیق

در این تحقیق از منابع کتابخانه ای و همچنین مجلات و نوشتارهای حقوقی و همچنین کسب نظر از اساتید دانشگاهها و همچنین قضات دادگاهها استفاده شده و با جمع آوری فیش های مطالعاتی و اصلاح آنها به شکل کنونی نگاشته شده اند.

سابقه تحقیق

در این زمینه تحقیق جامع و منسجمی صورت نگرفته است و به عنوان یکی از بخشهای کتب حقوق جزای اختصاصی به طور مختصر به این موضوع پرداخته شده است. از جمله این کتابها، کتاب شرح قانون مجازات اسلامی بخش تعزیرات اثر دکتر

عباس زراعت، انتشارات ققنوس، ۱۳۸۸ و همچنین کتاب حقوق کیفری اختصاصی ۳ اثر دکتر شامبیاتی انتشارات مجد ۱۳۸۳ است که یکی از مباحث مورد بحث خود را به موضوع فرار زندانیان و محبوسین اختصاص داده اند. کتاب جرایم علیه عدالت قضایی اثر دکتر کوشا انتشارات میزان، ۱۳۸۱ نیز علیرغم اینکه ارتباط نزدیکی با این موضوع مورد بحث ما دارد با این وجود اهم توجه ایشان در این کتاب به سایر جرایم علیه عدالت قضایی بوده است کتاب جرایم علیه عدالت قضایی اثر محمد یکرنگی انتشارات معاونت حقوقی قوه قضاییه ۱۳۹۰ نیز از مواردی است که سابقا در این موضوع نگاشته شده که در اغلب موارد به بازنویسی منابعی که شمرده شد روی آورده و نظر تازه ای ارائه نداشته است. در پایان نامه های دانشگاهی پایان نامه ای با عنوان «مطالعه تطبیقی جرایم علیه اجرای عدالت کیفری در حقوق کیفری ایران و انگلستان» که توسط دانشجویی بنام رسول عابد با راهنمایی دکتر میر محمد صادقی در سال ۱۳۸۸ دفاع شده است در یکی از فصلهای خود به طور مختصر به این موضوع پرداخته است.

موانع و مشکلات تحقیق

از جمله مشکلات این تحقیق کم بودن منابع مستقیم در زمینه موضوع مورد بحث بود و از سوی دیگر انجام صحیح این تحقیق مستلزم همکاری سازمان زندانها و اقدامات تأمینی بود که این سازمان با این دلیل که انجام این تحقیق اکنون در اولویتهای تحقیقاتی آنها نیست چندان تمایلی به همکاری در این زمینه نداشت.

هدف تحقیق

این پژوهش از این جهت اهمیت دارد که مجازات اکثریت جرایم، حبس است و قرارهای بازداشت موقت نیز اکثراً به حبس منجر می شود و در مجموع این موارد طیف عظیمی از محبوسین را در بر میگیرد که قانون باید به آنها توجه داشته و در راه تامین عدالت قضایی جهت جلوگیری از فرار این افراد از چنگال عدالت تدابیری اندیشیده باشد. با وجود اینکه قانون گذار به این امر مهم توجه داشته و یکی از فصول قانون مجازات را به این امر اختصاص داده است با این وجود تحقیق منسجمی در این زمینه صورت نگرفته است این تحقیق در پی آن است که با بررسی دقیق این موضوع رویکرد حقوق کیفری ایران را از منظر حقوقی بیان نماید، ایرادها و ضعفهای قانون گذاری و اجرایی در این زمینه را بازگو کرده و در نهایت به دنبال یافتن راهکارهایی برای کاهش این گونه جرایم باشد.

سامانه تحقیق

در این تحقیق در فصل اول به بیان کلیات مبحث مورد نظر پرداخته می شود. فصل دوم نیز به بررسی ارکان جرم و ضمانت اجرایی هر جرم اختصاص یافته است. جرایم مورد بحث در این تحقیق فصل هفتم از قانون مجازات اسلامی کتاب تعزیرات از ماده ۵۴۷ تا ۵۵۴ از این قانون است که در این تحقیق طی چهار بخش بررسی ان پرداخته می شود. در پایان فصل دوم نیز به بررسی آیین دادرسی و رسیدگی این جرم پرداخته شده است. لازم به ذکر است هرچند موضوع این تحقیق فرار زندانیان و محبوسین است اما جرایم دیگری دارند(همچون خلاصی دادن متهم یا مجرم از محاکمه یا مخفی کردن فراری) نیز در این فصل از قانون وجود که به دلیل ارتباط نزدیک آنها با این جرم به بررسی آنها نیز پرداخته شده است.

فصل اول: کلیات

بخش اول: مفاهیم لغات و اصطلاحات

در ابتدا لازم است به تعریف لغات و اصطلاحات به کار رفته در این تحقیق بپردازیم و سپس به تعریف کلی از جرم مورد نظر دست پیدا کنیم.

فرار^۱

تعریف لغوی: فرار در لغت در معنی دور شدن ناگهانی و با سرعت زیاد از موضع خطر و دور شدن از دسترس و نظارت کسی و همچنین تن ندادن و تسلیم نشدن در برابر کار یا وضعیتی است مانند فرار از خدمت سربازی.^۲ معادل آن در عربی هرب است.

تعریف اصطلاحی: در اصطلاح حقوقی معمولاً به همراه لغات دیگر اصطلاح خاصی را تشکیل می دهد از قبیل فرار از دین، فرار از ربا، فرار از جنگ، و فرار از زندان یا مجازاتی از قبیل حدود، قصاص و یا دیه که موضوع این تحقیق است.

معادل فرار در انگلیسی (Escape) است. طبق دیکشنری حقوقی آکسفورد در کامن لا، «Escape» فرار از حبس یا بازداشت قانونی است. حبس یا بازداشت ممکن است در زندان باز، زندان بسته و یا بازداشتگاه پلیس باشد. نیازی نیست که فرار کننده متهم به ارتکاب جرمی باشد مشروط بر اینکه بازداشت وی قانونی باشد. برای گریز از زندان این امر ضروری است که از ناحیه مرتکب عملی سر بزنند. اگر شخصی از زندانی

---

^۱ . Escape

^۲ . لغتنامه دهخدا ذیل واژه فرار

که به طور قانونی محصور شده است بگریزد مرتکب جرم مستقل «فرار از زندان»^۱ شده است.^۲

زندان^۳

تعریف لغوی: از واژه زندان دو معنی برداشت می شود معنی اول مکانی است که فرد در آن حبس می شود و دوم به معنی مجازاتی است که فرد به آن محکوم می شود که به توضیح آن خواهیم پرداخت.

در فرهنگ دهخدا آمده است زندان به جایی گفته می شود که متهمان و محکومان در آنجا نگاه میدارند.^۴

و برخی معتقدند زندان عبارت است از سلب ازادی فرد مجرم و جلوگیری از تصرفات ازادی خواهانه او به وسیله نگه داریش در یک مکان معین^۵

واژه سجن در کلام عرب به معنای زندان است.^۶ حبس و محبس نیز به معنای زندان است. پس محبس هم به معنای سجن است [اسم ذات] و هم فعل است.^۷ بنابراین، سجن مکانی است که انسان در آن زندانی می شود.^۸ در کتاب صحاح در کتاب صحاح اللغه آمده است: سجن با کسره سین: زندان، السجن با فتحه سین مصدر و بمعنای زندانی کردن می باشد. سجنه نیز بمعنای حبسه است. یعنی او را بازداشت کرد. حبس: ضد تخلیه و گشودگی است. حبس و احتباس هر دو به یک معنی هستند و احتبس بمعنی خود را

---

^۱. prison breaking

^۲ Oxford dictionary of law ، oxford university press «،escape»

^۳. Prison

^۴. لغتنامه دهخدا، ذیل «زندان»

^۵. حسینعلی منتظری، مبانی فقهی حکومت اسلامی، جلد چهارم، چاپ اول، انتشارات موسسه کیهان ۱۴۰۹ ه.ق، ص ۲۷

^۶. ابن الأثیر حرزی ، النهایه، چاپ اول، مؤسسه مطبوعاتی اسماعیلیان، جلد دوم، ص ۶۷

^۷. المفردات، ذیل «السجن»

^۸. معجم مقاییس اللغة، «السجن»

حبس نمود این واژه هم متعدی استعمال می‌شود و هم غیر متعدی. تجسس علی کذا، یعنی خود را به آن امر مقید و پای‌بند ساخت^۱

تعریف اصطلاحی: در کتاب «خطط مقریزی» چنین آمده است: «زندان از نظر شرع، محبوس کردن در یک مکان تنگ نمی‌باشد، بلکه عبارتست از اینکه شخص بازداشت شود و از تصرف‌های خودخواه و آزادانه ممنوع گردد، این بازداشت چه در خانه‌ای باشد و چه در مسجدی، و چه از این طریق که شخص مورد نظر را زیر سرپرستی اجباری خود درآورد، و یا اینکه وکیل و مأموری را بر او بگمارند که در همه جا با او باشد و از او جدا نشود. به همین سبب است که رسول خدا (ص) زندانی را اسیر نامیده است.^۲

طبق ماده ۳ آیین نامه اجرایی سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی «زندان محلی است که در آن محکومانی که حکم آنان قطعی شده است با معرفی مقام‌های صلاحیت‌دار قضایی و قانونی برای مدت معین یا به طور دائم به منظور تحمل کیفر، با هدف حرفه‌آموزی، بازپروری و بازسازی نگه‌داری می‌شوند.»

محبوس^۳، زندانی^۴

تعریف لغوی: محبوس در لغت به این معانی آمده است: موقوف، مضبوط. محتبس، ممنوع. بازداشت شده. مسجون، بازداشت شده و بند کرده شده، حبس کرده شده و گرفتار و بندی و در حبس کرده شده. به شخصی که در زندان نگه میدارند محبوس و به مکانی که در آن نگه میدارند محبس می‌گویند.^۵ در لغت عرب به زندانی سجين یا محبوس می‌گویند.

---

^۱. صحاح اللغة، «السجن»

^۲. مقریزی، الخطط جلد ۳/ص ۹۹، به نقل از حسینعلی منتظری، همان، ص ۲۸

^۳ Prison

^۴ Jailbird

^۵. لسان العرب، ذیل «السجن»

تعریف اصطلاحی: در اصطلاح نیز این دو واژه به یک معنا بوده و سابقاً در قوانین و حقوق از واژه محبوس استفاده میشد که در واقع از لغات عربی بود و به همین دلیل در قوانین جدید از واژه زندانی که فارسی است استفاده می شود. در حال حاضر به کسانی که طبق حکم قطعی مقام قضایی و برای مدت معین یا به طور دائم در زندان هستند زندانی میگویند.^۱

بازداشت^۲

تعریف لغوی: بازداشت مصدر مرکب بوده و در لغت به معنی ممانعت، جلوگیری، توقیف ، حبس و زندانی کردن آمده است.^۳

تعریف اصطلاحی: در اصطلاح بازداشت یکی از شدیدترین تصمیم‌های مراجع کیفری برای متهم است. این تصمیم قبل از قضاوت دادگاه، و بدون اثبات جرم متهم صورت می‌گیرد. در واقع بازداشت بر اساس ادعای ثابت نشده صورت می‌گیرد. در بازداشت موقت آزادی متهم گرفته می‌شود و او را در مکانی که از حقوق و آزادی‌های متعارف برخوردار نباشد حبس می‌کنند. کارکرد اصلی آن جلوگیری از خطرات احتمالی ناشی از آزادی متهم و فرار او است. بازداشتی به کسی اطلاق می‌گردد که طبق قوانین و مقررات تا اتخاذ تصمیم نهائی در بازداشتگاه نگهداری می‌شود.^۴ بند ح ماده ۳ قانون تشکیل دادگاه عمومی و انقلاب مقرر می‌دارد: «بازپرس رأساً و یا به تقاضای دادستان می‌تواند در تمام مراحل تحقیقاتی در موارد مقرر در قانون آئین دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب در امور کیفری مصوب ۱۳۷۸،۶،۲۸ کمیسیون قضائی و حقوقی مجلس شورای اسلامی؛ قرار بازداشت موقت متهم ... را صادر نماید.»

---

^۱. برگرفته از ماده ۳ آیین نامه اجرایی سازمان زندانها و اقدامات تامینی

^۲. Arrest .

^۳. فرهنگ فارسی معین و فرهنگ عمید ذیل واژه «بازداشت».

^۴. بند ب ماده ۱ آیین نامه اجرایی تبصره بند ه ماده ۳ قانون به کارگیری سلاح توسط مأمورین نیروی انتظامی مصوب

۱۳۸۱/۴/۳۰

بازداشت موقت به دو گروه تقسیم می شود؛ مواردی که بازداشت موقت برای آنها اختیاری است عبارتند از:

- الف - جرائمی که مجازات قانونی آن اعدام، رجم، صلب و قطع عضو باشد.
- ب - جرائم عمدی که حداقل مجازات قانونی آن سه سال حبس باشد.
- ج - جرائم موضوع فصل اول کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی.
- د - در مواردی که آزاد بودن متهم موجب از بین رفتن آثار و دلایل جرم شده و یا باعث تبانی با متهمان دیگر یا شهود و مطلعین واقعه گردیده و یا سبب شود که شهود از ادای شهادت امتناع نمایند. همچنین هنگامی که بیم فرار یا مخفی شدن متهم باشد و به طریق دیگری نتوان از آن جلوگیری نمود.
- ه - در قتل عمد با تقاضای اولیای دم برای اقامه بینه حداکثر به مدت شش روز. و بازداشت موقت اجباری عبارتند از:

- الف - قتل عمد، آدم ربایی، اسید پاشی و محاربه و افساد فی الارض.
- ب - در جرائمی که مجازات قانونی آن اعدام یا حبس دائم باشد.
- ج - جرائم سرقت، کلاهبرداری، اختلاس، ارتشاء، خیانت در امانت، جعل و استفاده از سند مجعول در صورتی که متهم حداقل یک فقره سابقه محکومیت قطعی یا دو فقره یا بیشتر سابقه محکومیت غیر قطعی به علت ارتکاب هر یک از جرائم مذکور را داشته باشد.
- د - در مواردی که آزادی متهم موجب فساد باشد.
- ه - در کلیه جرائمی که به موجب قوانین خاص مقرر شده باشد.

بازداشتگاه

تعریف لغوی: بازداشتگاه در لغت محلی که اشخاص توقیفی را موقتاً در آن زندانی کنند.^۱ به عبارت دیگر جایی که متهمان را قبل از محکومیت دادگاه برای انجام محاکمه توقیف می‌کنند.^۲

تعریف اصطلاحی: ماده ۴ آئین نامه اجرائی سازمان زندان‌ها مقرر می‌دارد: «بازداشتگاه، محل نگهداری متهمانی است که با قرار کتبی مقامهای صلاحیت‌دار قضایی تا اتخاذ تصمیم نهایی به آنجا معرفی می‌شوند.» بازداشتگاه نوعی زندان به معنی اعم کلمه است و زندان به معنی اخص کلمه مخصوص نگهداری محکومان می‌باشد.^۳

بازداشتگاه در نظام حقوقی کشور ما به سه دسته تقسیم می‌شود: «بازداشتگاه عمومی»، «بازداشتگاه امنیتی» و «بازداشتگاه موقت»

بازداشتگاه امنیتی: محل نگهداری متهمانی است که به لحاظ حساسیت‌های امنیتی و نظامی و با قرار کتبی مقام‌های صلاحیت‌دار قضایی تا اتخاذ تصمیم نهایی به آنجا معرفی می‌شوند و تحت نظر سازمان زندانها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور که در این آیین نامه به اختصار (سازمان) نامیده می‌شود اداره خواهد شد این بازداشتگاه‌ها صرفاً مختص به متهمین جرائم امنیتی بوده و واحدهای قضائی از اعزام سایر متهمین و محکومین به این بازداشتگاه‌ها خودداری خواهند نمود.^۴

بازداشتگاه موقت: این نوع از بازداشتگاه نیز در سال ۱۳۸۵ و به موجب آئین نامه اجرائی بازداشتگاه‌های موقت مورخ ۱۳۸۵/۸/۳۰ به وجود آمده و با حفاظت معمولی (عدم احداث

---

^۱ فرهنگ معین، ذیل «بازداشت»

^۲ لغتنامه دهخدا، ذیل «بازداشت»

^۳ علی صفاری، انواع زندانها و افراد قابل پذیرش در آنها، مجله آموزه‌های قرآنی، شماره ۲۳، بهار ۸۶، ص ۱۲

^۴ ماده یک نحوه اداره بازداشتگاه‌های امنیتی مصوب ۱۳۸۵

برج‌های دیده بانی و استفاده از سیم‌های خاردار در اطراف آن^۱ زیر نظر سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی، صدور قرار تأمین به بازداشت آنها منجر شده باشد.

بازداشتگاه انتظامی: بازداشتگاهی است که در اجرای وظایف ضابطیت نیروی انتظامی برابر شرایط و مقررات این آیین نامه در اماکن در اختیار نیروی انتظامی ایجاد شده یا می‌شود.^۲ این بازداشتگاهها صرفاً محل نگهداری آن دسته از متهمینی است که بنا به دستور مقام قضایی برای انجام تحقیقات مقدماتی در اختیار ناجا قرار دارند و اداره این بازداشتگاهها به عهده سازمان است. پرسنل بازداشتگاه‌های مذکور توسط نیروی انتظامی تأمین می‌شود. در آئین نامه اجرایی بازداشتگاه‌های مزبور تحت نظر گاه نیز تعریف شده است و مکانی است که متهمان حسب مورد به دستور مقام قضایی یا در جرایم مشهود به موجب قانون بر اساس گزارش کتبی ضابطان و مقامات ذیصلاح قانونی تا تسلیم به مقام قضایی و حداکثر تا مدت ۲۴ ساعت در آن محل نگهداری می‌شوند.

بازداشتگاه عمومی: که طبق ماده ۴ آئین نامه اجرایی سازمان زندانها «بازداشتگاه، محل نگهداری متهمانی است که با قرار کتبی مقامهای صلاحیت‌دار قضایی تا اتخاذ تصمیم نهایی به آنجا معرفی می‌شوند.»

جرم فرار زندانیان

برای بررسی هر موضوعی باید در ابتدا به تعریف آن پرداخت تعریفی که جامع بوده تمامی موارد مصادیق موضوع مورد بحث را در بر بگیرد. از انجایی که از موضوع جرم فرار زندانیان و محبوسین تاکنون تعریفی به طور مستقل ارائه نشده است لذا در این جا به تعریف

---

^۱ ماده ۱۲ آئین نامه مزبور

^۲ ماده یک آیین نامه اجرایی نحوه ایجاد، اداره و نظارت بر بازداشتگاه‌های انتظامی مصوب ۱۳۹۱